

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра корейської і японської філології

Курсова робота
з японської філології

на тему:

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОМОФОНІВ У
ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

Студентки групи Пяп01-20
факультету східної і слов'янської філології
денної форми навчання

Освітньої програми:

Японська мова і література та переклад,
західноєвропейська мова

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.069 Східні мови та
літератури (переклад включно),

перша – японська

Гончарук Юлії Володимирівни

Науковий керівник:

Родзінська Ольга Юріївна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.	5
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОМОФОНІЇ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ. 5	
1.1. Омofонія як складова частина омонімії японської мови.....	5
1.2. Поняття омofону в японській мові.....	6
1.3. Основні джерела виникнення омofонії в японській мові.....	12
Висновки до Розділу 1	14
РОЗДІЛ 2.	15
СТРУКТУРНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОМОФОНІВ У ЯПОНСЬКІЙ МОВІ	15
2.1. Структурні особливості омofонів у японській мові.....	15
2.2. Семантична та функціональна класифікації омofонів у японській мові .	18
Висновки до Розділу 2	29
ВИСНОВКИ.....	30
要約	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	34

ВСТУП

Явище омофонії часто привертає до себе увагу лінгвістів, оскільки воно притаманне багатьом мовам світу. Японська мова є одним з найбільш унікальних та виразних прикладів мови зі значною кількістю омофонічних одиниць, які з'являються у її лексичному складі й досі.

Омофони насамперед вирізняються однаковим звучанням але різним значенням і написанням, що неодноразово ставило під сумнів точність обробки сказаної або почутої інформації та вводило в оману навіть видатних перекладачів зі значним досвідом. Не зважаючи на це, такі на перший погляд заплутані лексичні одиниці використовуються носіями японської мови щодня та не становлять значних перешкод для їх чіткого розуміння, що, нажаль, не притаманне людям, які не опанували дану мову з народження. Саме тому, у цій роботі ми розглядаємо особливості семантики таких слів, а також варіації їх структури та стилістичні межі і сфери, у яких фігурують омофони.

Актуальність теми полягає у розкритті структурних та семантичних особливостей омофонів у японській мові, звертаючись до історичних та наукових відомостей про їхнє виникнення, семантичні характеристики а також особливості сприйняття та функціонування їх безпосередньо у мові та суспільстві.

Мета дослідження – з'ясування особливостей використання омофонічних одиниць у японській мові, їхній вплив на мовлення та контекст з огляду на специфіку їх семантики.

Завдання дослідження полягають у наступних пунктах:

- Визначити джерела виникнення омофонічних одиниць та відстежити особливості їх розвитку;
- дослідити основну проблематику вживання та обробки омофонів носіями та не носіями мови, враховуючи їхню роль у середовищі;
- розглянути структурні, семантичні та функціональні особливості омофонів.

Об'єктом дослідження є омофони у японській мові.

Предметом даного дослідження є структурно-семантичні особливості японських омофонів і специфіка їх функціонування та використання.

У якості **матеріалу дослідження** ми дібрали і використали 259 мовленнєвих одиниць, які були взяті з японських електронних ресурсів, а саме словників, методом суцільної вибірки.

До **методів**, якими ми користувалися, належать:

- індукція;
- компонентний аналіз;
- порівняльний аналіз.

Наукова новизна роботи визначається у тому, що тема омофонії у японській мові отримує продовження в рамках чіткого розгляду таких лексичних одиниць шляхом детального розгляду їх приналежності до класифікацій з урахуванням виникнення можливої проблематики у сприйнятті омофонів переважно у мовленні. Також звертається увага на особливості запису їх графічних варіантів.

Практичне значення роботи полягає в одержанні додаткового матеріалу, на підставі якого дана тема може бути досліджена й надалі. Крім того, результати даної роботи є корисними для кращого розуміння особливостей омофонів у японській мові в межах контексту та за його відсутності, а також їх використання у повсякденному житті, та/або перекладацькій діяльності, що є необхідною складовою при вивченні та застосуванні мови.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОМОФОНІЇ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

1.1. Омофонія як складова частина омонімії японської мови

Японська мова є дійсно унікальним прикладом такої мови, у якій здавна зберігається та розвивається явище омофонії. Для того, щоб підійти до проблематики вивчення цього феномена, потрібно згадати про омонімію, чиєю складовою і є омофонія. Науковці підходять до тлумачення омонімії по-різному. Так Селіванова (2006) зазначає, що під поняттям "омонімія" (від гр. *homys* – однаковий і *упута* — ім'я) – науковці розуміють збіг в одній знаковій формі кількох не пов'язаних між собою значень, причому кожне значення фіксується в окремій лексемі (с. 426). Також спираються на визначення омонімів як таких одиниць, що є фонетично тотожними, але відрізняються семантично (Комарницька, Комісаров, 2012, с. 139).

Омоніми притаманні кожній мові світу. Вийнятком не є і українська. Наприклад слово *година* може означати 1) одиницю виміру часу; відрізу часу в шістдесят хвилин, 2) теплу суху сонячну погоду. Українська науковиця Демська (1996), говорячи про омоніми вказувала на те, що вони безпосередньо є одиницями плану мови, адже «лише в мові можливо зафіксувати мікросистему омонімічного угруповання, тобто звести в один омонімічний ряд формально однакові одиниці з індивідуальними, непок'єднаними значеннями» (с. 6). Таким чином, можемо зрозуміти, що омоніми мають дещо спільні з полісемією характеристики, які проявляються у багатозначності лексичних одиниць, які часто є відмінними та/або протилежними за значенням, і звучать або пишуться однаково. До речі, проблема розмежування полісемії та омонімії усе ще досліджується та є доволі дискусійною і має багато досліджень та думок на тему цих двох явищ. Так однією з основних характеристик полісемії є вказівка на лексичну одиницю, яка має багато значень. Проте, для вираження полісемії вони повинні бути об'єднані семантично. Якщо ж

різні значення слова не є семантично пов'язаними, слово називається омонімом (Еномото, 1998, с. 4).

Цікавою є також думка науковців Йо Сато та К. Геффернана (2020), які під час дослідження з впровадження кластеризації що відрізняє омоніми та зливає омофони, згадують, що «омоніми та їхній протилежний аналог, гетерографи – слова семантично та фонемічно однакові, але написані по-різному, систематично співіснують» (с. 3324). У таблиці нижче наводимо приклад категоризації термінів, пов'язаних з омонімією.

Таблиця 1.1.

Термін	Написання	Звучання	Значення
Омоніми	однакове	однакове	різне
Омофони	різне	однакове	різне
Омографи	однакове	різне	однакове
Гетерографи	різне	однакове	однакове

Проте Асадчих (2017) також відзначає те, що іноді японські омоніми – це протилежні за змістом слова, поняттєві антоніми: наприклад, 荒天 /kouten/ (бурхлива погода) і — 好天 /kouten/ (приємна погода) (с. 71). У мовленнєвій ситуації, де слова з однієї теми звучать однаково, можливі труднощі у їхньому сприйнятті і серед носіїв японської мови. В такому випадку звукова оболонка слова потребує додаткової графічної підказки у вигляді правильних ієрогліфів, які співбесідник може накреслити у повітрі або на долоні, візуалізуючи потрібні канджі.

Беручи до уваги той факт, що в японській мові склади в більшості своїй відкриті, Аністратенко (2017) пише, що високий ступінь омонімії «зумовлений простою структурою японського складу, для якого нехарактерне поєднання "приголосний + голосний + приголосний"» (с. 8). Відповідно, омоніми в японській мові це, здебільшого, омофони.

1.2. Поняття омофону в японській мові

Омофонія – термін, який використовується в семантичному аналізі для позначення слів (тобто лексем), які мають однакову вимову, але відрізняються за значенням (Крістал, 2008, с. 231). Крім того, слід зазначити, що написання омофонів відрізняється, особливо беручи до уваги специфіку писемності японської мови, яка містить величезну кількість ієрогліфічних сполук. Для позначення терміну «омофони» в японській мові послуговуємося терміном 同音異義 /dōnigigo/, дослівно «слова з однаковим звучанням але різним значенням». Інколи для позначення омофонів також можна зустріти термін 同音異綴語 /dōnitetsugo/. Перший варіант використовується набагато частіше.

Як ми уже зазначали, кількість омофонів у японській величезна і становить великий інтерес серед вчених. До сьогодні багато науковців та викладачів проводять різноманітні дослідження для того щоб полегшити вивчення та засвоєння омофонів серед як японських, так і іноземних студентів. Так, дослідження друкарських помилок студентів у відповідях педагогічної психології наприкінці 1965-го навчального року показали, що найчастішими друкарськими помилками студентів японських університетів були омофони, 71, 3% (17, с. 152). В усному, переважно послідовному перекладі, омофони становлять величезні труднощі для перекладачів як з японської, так і на японську, не оминаючи факт наявності омофонів у другій мові, з якою ви працюєте. Заздалегідь підготовані рукописи не завжди є обов'язковим елементом організації заходу, через що ризик виникнення плутанини та некоректного перекладу значно зростає. Японський перекладач Секікава Фуджіко працюючи в Німеччині стикався з проблемами омофонії, особливо за відсутності рукопису перед очима, внаслідок чого йому було важко перекладати деякі вислови, але зазвичай вони ставали зрозумілими з контексту (1995).

Японська система письма, що складається з ієрогліфів та двох силабічних абеток, є підставою для різноманітних варіацій слів та їхнього запису. За величезної кількості ієрогліфів та їхніх сполук, що становлять труднощі для вивчення, в рамках явища омофонії вони є важливим індикатором. Українські науковці Пирогов і Маєвський писали, що кожний ієрогліфічний знак має «певне значення», котре

«певним чином» відрізняється від значення (значень) його фонетичних референтів-слів, що в японській мові записуються складовою абеткою *кана* або латиницею (Пирогов, 2013). Відомо, що в ієрогліфі закріплюється не лише читання, але і семантика певної лексичної одиниці за рахунок ключів, з яких він складається. За Пироговим (2013) сучасна система ієрогліфічних ключів, що містить 214 знаків, побудована за логіко-семіотичним, математичним та предметно-тематичним принципами. Зважаючи на те, що ієрогліфи були запозичені японцями з Китаю у V – VI століттях як вид писемності, логічно сказати, що японці підлаштовували імпортоване письмо під свою фонетику. Виходячи з цього, верхні читання ієрогліфів (*on'yomi*) були своєрідною інтерпретацією китайської вимови, покладеної на реалії японської мови. Звідси велика кількість канджі, що співпадають за верхніми читаннями в ієрогліфічних сполуках, які в свою чергу, абсолютно відмінні за написанням, а отже часто і за значенням, але мають однакове звучання. За таких умов омофони викликають труднощі миттєвого сприйняття сказаного.

Складність омофонів у японській мові полягає в першу чергу у їхньому виокремленні в усному мовленні. Візьмемо дієслова 聞</kiku/ (чути; слухати) та 効</kiku/ (бути ефективним). Як бачимо, вони записуються зовсім різними ієрогліфами і, в такому вигляді, на письмі не виникло б жодної проблематики відрізнити їх. Втім, записавши ці ж слова, наприклад, абеткою хіраганою, ми б отримали ідентичний фонетичний запис き<(kiku). У такому випадку розрізнити значення цих слів у письмовому вигляді ми могли б уже лише у складі контексту. Ідентична ситуація проявляється в усному мовленні. Ілюструючою є також фраза 貴社の記者が汽車で帰社しました /kisha no kisha ga kisha de kishashimashita/ (Репортер Вашої компанії повернувся додому потягом). Хіраганою її запис виглядає наступним чином, читання відповідно не зміниться: きしゃのきしゃがきしゃできしゃしました /kisha no kisha ga kisha de kishashimashita/. Подібна гра слів у японській мові зустрічається нечасто. Однак якби нам довелося перекласти цю фразу спираючись лише на її звучання або запис силабічною абеткою, зрозуміти, які саме слова маються на увазі, було б надскладно. Проте,

поглянувши на ієрогліфічні сполуки, одразу стає зрозуміло, які саме лексичні одиниці використані в даному реченні. Цей феномен також підтверджує унеможливлення відмови від канджі або їхню заміну, наприклад, на латиницю (ромаджі) чи повний перехід на силабічні абетки. Хоча, в історичному процесі такі пропозиції були і навіть мали своїх прихильників. Проте, очевидно, що відмова від ієрогліфів становитиме складнощі у аспекті омофонії не лише в усному, а й особливо в письмовому варіанті мови, що не є доцільним.

Якщо омофони у словниках подані за верхніми, рідше нижніми читаннями силабічної абетки як слова, що співпадають за звучанням, то в електронних системах коректури слів з однаковою нотацією хірагани, що стоять поряд за орфографічними характеристиками, є проблематика підбору правильної лексичної одиниці. Лише за підходом орфографії та ідентичних читань оманливі варіації омофонів усе ще виникають. Введення читання /kōen/ може позначати такі слова як 公園 (парк, сквер); 後援 (підтримка, прикриття); 講演 (лекція, публічний виступ); 講筵 (кафедра, трибуна); 高遠 (благородний). Це лише невелика частина омофонів за даним читанням, які пропонує система коректури і її основна задача полягає у тому, щоб виправляти орфографічні помилки, що виникають при наборі тексту. За такої величезної кількості ієрогліфічних сполук досконалого підставлення бажаних слів не є можливим. Варіантом для вирішення такої проблеми могло б бути зібрання разом лише найбільш частотно помилкових використань певних пар омофонів. Подібне питання у своєму дослідженні підіймав японський науковець на ім'я Шінноу Хіроюкі. Він поділяв омофони на два основні типи: 1) $\{w_1, w_1, \dots, w_n\}$ де всі слова-омофони мають однакову нотацію хірагани і є справжніми словам; 2) $\{w_1, w_2\}$ де w_1 це справжнє слово, в той час як w_2 є словом з неправильним написанням (Хіроюкі, 1998, с. 2.). Без морфологічного аналізу певного слова не є можливим підтвердити його вірність або хибність. Підбір омофонів порівнюють з підбором смислових значень слів, на які автоматична коректура не здатна.

В умовах усного спілкування мовці не можуть покладатися на письмові варіанти слів. Звідси ми переходимо до питання контексту, яке є одним з ключових

у темі омофонів у японській мові. Іноземними та японськими вченими, а також безпосередньо носіями мови, проводилися різноманітні дослідження на вплив контексту у розумінні, сприйнятті та використанні омофонів у різних мовленнєвих ситуаціях та темах. Зазначається, що ступінь залежності від контексту при використанні мови різниться залежно від культури і є відносно низьким у країнах Європи та США (Мідзуно & Такао, 2015, с. 314). Натомість в азійських мовах контекстуальна залежність є високою за наявності тих самих омофонів.

Розглянемо речення 彼女はイシが強いです /kanojo wa ishi ga tsuyoi/. На місці записаного катакою слова イシ (ishi) можуть стояти такі лексичні одиниці як 医師 та 意志 з однаковим читанням /ishi/, де перше слово має значення «лікар-терапевт», а друге «воля». Обидві лексичні одиниці є іменниками. Обробка контексту в реченні здійснюється шляхом оцінювання його сенсу як такого за допомогою розуміння смислового значення слів у ньому. Підставляючи перший варіант отримуємо: Вона сильний лікар-терапевт. У другому: Вона має сильну волю. Проаналізувавши навіть такий простий приклад, розуміємо, наскільки важливо звертати увагу на слова, що йдуть до та після омофона. Саме по собі слово 強い /tsuyoi/ означає сильний фізично або морально і переважно використовується з іменниками, ознаку яких можна виміряти за даними критеріями. Частина は /wa/ вказує на тему, が /ga/ – на рему, тобто нову інформацію. Тому з точки зору семасіології та граматики 意志 /ishi/, є вірним варіантом. Речення з 医師 /ishi/, цілком допустиме з граматичної точки зору, але не є відповідним за сенсом. Проте контекст не є найважливішим чинником сприйняття омофонів у японській мові. Провівши експеримент зі сприйняття носіями в межах контексту і без нього для омофонів та неомофонів, науковці Мідзуно Ріка та Матсуї Такао (2015) підтвердили, що час лексичного судження для омофонів не відрізняється від часу для лексичного судження для неомофонних слів (с. 319). Крім того, японці здатні обробляти омофони незалежно від наявності контексту з приблизно однаковою точністю, що підтверджує здатність японців не

залежати від фонологічної інформації в рамках контексту в ситуаціях максимально наближених до рутинних.

Є й думка про те, що не лише контекст впливає на диференціацію омофонів у мовленні. В японській мові присутній тонічний наголос. Однак він не виражений настільки систематично чітко як, наприклад, в китайській, завдяки чому розпізнавання омофонів не є занадто суттєвою проблемою враховуючи те, як тон змінює значення слова. Говорячи про подібні дослідження в японській мові, важливими чинниками є акцент і позиція мори, а також її довжина у певних лексичних одиницях. Згідно вивчення розпізнавання мовлення незалежних омонімів, вчені Муракамі та Хотта (2011) дійшли висновку стосовно того, що японці чіткі у вимовлянні омофонів без виділення основного тону на 89%. Створивши певні акцентні моделі, науковці звертали увагу на вимову жінок та чоловіків, адже за статистикою тон жіночого голосу є вищим за чоловічий. Слід зазначити, що гендер не впливає на диференціацію омофонів з аспекту їхньої промовленості так як, наприклад, вищезазначені тон, акцент чи чіткість. Результати подібних експериментів підтверджують той факт, що здебільшого носії японської мови не мають труднощів у сприйнятті омофонів на слух не лише в межах контексту, але й окремо почутих за умови наявності чіткої вимови.

Зазвичай для проведення подібних експериментів відбираються освітяни, професійні актори озвучки чи безпосередньо наукові співробітники. У рамках повсякденних життєвих ситуацій, потрібно відзначити і той факт, що кожна людина має різний стиль подачі мовлення та особливості вимови, які можуть ґрунтуватися на її походженні, середовищі, у якому вона зростала, або професійних навичках. Якщо співставити мовлення токійця та мешканця острова Окінава, то у другого вочевидь вимова буде різнитися за рахунок діалекту, який багато в чому абсолютно не схожий з токійським, причому різниця може спостерігатися навіть у тонічному наголосі, що ускладнює порозуміння. В аспекті професійному, наприклад у телеведучих, коментаторів чи викладачів чіткість промови буде кращою за рахунок більш розвиненого артикуляційного апарату ніж у пересічного носія мови. Тож логічно буде взяти до уваги індивідуальні характеристики мовця.

1.3. Основні джерела виникнення омофонії в японській мові

Історичний розвиток японської мови суттєво відрізняється від більшості слов'янських та європейських мов за рахунок підходу японців до запозичення культурних та наукових елементів з інших країн Азії та пізніше Європи. Ізольовані довгий час, лише з приходом китайських ієрогліфів у V ст. н.е. японці змогли опанувати писемність. Японська писемність сучасного зразка зазнавала багатьох змін перш ніж стала такою, якою її зараз використовують. Незважаючи на те, що писемність у японців з'явилася відносно пізно, очевидно, що мова існувала в усному варіанті задовго до впровадження ієрогліфів чи силабічних абеток.

Сучасна японська мова має три основні шари лексики, а саме *ваго* – 和語 /wago/, *канго* – 漢語 /kango/ і *гайрайго* – 外来語 /gairaigo/, де *ваго* – слова суто японського походження, *канго* – китайського, *гайрайго* – з європейських мов (переважно англійської). Саме за рахунок великої кількості запозичень слів лексичного шару типу *канго* і виникла велика кількість омофонів. Комарницька та Комісаров (2012) досліджуючи дану тему писали, що китайські слова пристосовувалися до японської вимови, від чого і виникали омофони (с. 141). Дійсно, велика кількість ієрогліфів з ідентичними читанням та їхні комбінації, як наслідок, утворюють слова з однаковим звучанням. Можна наводити багато прикладів чи не для кожної з них за верхніми (китайськими) читаннями. Наприклад читання /shibō/ має такі графічні варіанти як 死亡 (смерть), 脂肪 (жир), 志望 (бажання). Проте серед трьох різних шарів лексики ситуація з омофонами дещо спрощується.

Лексичні одиниці *канго* складаються з двох та більше ієрогліфів, в той час як одиниці *ваго* здебільшого матимуть в основі один. Крім того, від комбінацій ієрогліфів, що позначають іменник дієслова утворюються за шляхом додавання флексії する /suru/. Наприклад 輸出 /yushutsu/ (експорт), 輸出する /yushutsusuru/ (експортувати). У випадку з прикметниками закінченням буде な /na/. 親切 /shinsetsu/

(доброта), 親切な /shinsetsuna/ (добрий). Слова японського походження найчастіше мають один ієрогліф в своїй основі. Дієслова в свою чергу найчастіше закінчуються на う /u/ або る /ru/, а в прикметниках стоїть закінчення い /i/.

Згадуючи проблему труднощів розрізнення омофонів в усному мовленні, носіями мови часто підбираються певні еквіваленти до слів лексичного пласту канго з безпосередньо ваго. Якщо складні ієрогліфічні сполуки китайського манеру більше застосовуються у письмовому варіанті мови, то саме слова японського походження набагато легше розрізнити на слух. Так Асадчих (2017) зазначає, що майже кожному дієслову ваго властивий відповідник канго, відмінність виявляється у стилістичному використанні цих слів (с. 50). Наприклад, дієслово «повертатися» можемо використати з ваго – 帰る /kaeru/ або з канго – 帰着する /kichakusuru/. Подібним чином використання синонімів японці намагаються спростити повсякденне мовлення та урізати використання у ньому омофонів. Така ж система працює не лише серед дієслів, але й іменників та прикметників. Наприклад «гарний» з шару лексики ваго це 美しい /utsukushii/, з шару канго – 綺麗 /kirei/. З іменниками ситуація не обов'язково обмежується одним ієрогліфом: слово *мова* це 言葉 /kotoba/ з японського походження та 言語 /gengo/ китайського. Однак, слід зазначити, що з плином часу та більшим впровадженням китайської писемності, яка використовувалась також у фонетичних цілях, багато слів шару лексики китайського походження перейшли у ваго. У сучасній японській мові уже не виявляють подібного поділу для багатьох слів, оскільки вони міцно закріпилися у свідомості японців як суто внутрішні лексичні одиниці.

Набагато заплутанішою є ситуація з гайрайго. Значною відмінністю є те, що такі слова записуються катаканою, а отже на письмі їхнє виявлення та прочитання ніяк не може бути помилковим, навіть якщо брати до уваги той факт, що японці схильні підлаштовувати слова іноземного походження, які вони запозичують, під фонетику своєї мови за своїм оригінальним баченням таких змін. Закріплені в японській мові слова з шару гайрайго можуть відрізнитися від мови походження

настільки, що іноді неможливо здогадатися їхній варіант в оригіналі. Наприклад слово バイト /baito/ (робота на пів ставки), походить від німецького *arbeit* (працювати). Крім того, в японській мові існує поняття *wasei-eigo* (和製英語) /wasei eigo/. Це японські псевдоангліцизми, які не існують у мові оригіналу, але були вигадані японцями за англійською калькою. Так バージン /baagen/ позначає «розпродаж», хоча й на перший погляд співзвучне з англійським *bargain* (торгуватися). Очевидно, що слова записані катаканою не матимуть різних варіантів прочитань з огляду на те, що це силабічна абетка, де кожен символ має закріплений фонетичний елемент. Отже і проблема омофонії цьому шару лексики не притаманна.

Висновки до Розділу 1

Отже, з указного вище можемо зробити деякі висновки. Перш за все омофони характеризують як слова з ідентичним звучанням, але цілком відмінним написанням та значенням. Здебільшого це результат розвитку японської мови в умовах її історичної спорідненості з китайською ієрогліфічною писемністю та великою кількістю лексичних одиниць, які утворили так званий шар канго. Слова іншомовного походження з шару гайрайго також вплинули на збільшення омофонічних одиниць у складі японської мови, так як увійшли до неї за доволі автентичними фонетичними принципами.

Як бачимо, такі слова становлять труднощі для мовців та перекладачів без чіткої контекстуальної картин в рамках усного мовлення. Це може призвести до ненавмисної однак некоректної обробки переданої інформації. Проте на письмі омофони не є проблематичними за наявності ієрогліфів, які несуть у собі певну семантику.

РОЗДІЛ 2.

СТРУКТУРНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОМОФОНІВ У ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

2.1. Структурні особливості омофонів у японській мові

Структура омофонів у японській мові не є різноманітною, оскільки здебільшого такі лексичні одиниці на письмі закріплюють саме ієрогліфи та їхні сполуки. Також для таких цілей використовуються силабічні абетки. Важливим є і той факт, що омофонами можуть бути різні частини мови. Як уже було зазначено вище, саме шар канго містить найбільше омофонів саме таки через структуру лексичних одиниць, що до нього входять. Однак слід зауважити, що в історичному розвитку японської мови значна кількість лексичних одиниць шару канго перестала сприйматися як запозичення і перейшла у шар ваго. Структура їхня при цьому змін не зазнала.

Переважає більшість омофонів складається з канджі – одного або декількох. Омофони з одного ієрогліфа не становлять великої проблематики так як найчастіше це слова з різними значеннєвими семами, тож їх доволі легко запам'ятовувати та відрізнити. Вони як правило належать до шару ваго, тобто суто японського, або принаймні слів, які туди потрапили в процесі розвитку мови. Наприклад ієрогліфи 酒 /sake/ (алкоголь) і и 鮭 /sake/ (лосось) є іменниками з абсолютно різними значеннями. У свою чергу прикметники 暑い /atsui/ та 熱い /atsui/ обидва мають значення «спекотний», хоча й використовуються в різних контекстах. Серед дієслів до прикладу 寝る /neru/ (спати) та 練る /neru/ (замішувати) також мають однакову структуру. Проте очевидно, що омофонами можуть бути різні частини мови. До прикладу 春 /haru/ (весна) і 貼る /haru/ (клеїти).

Варіанти з трьох та більше канджі трапляються рідко і за рахунок такої кількості сприймати подібні сполуки на слух навіть за умови контексту буває дуже проблематично. У такому випадку від перекладачів вимагається висока пильність.

Сполуки такої структури утворюють складні та специфічні лексичні одиниці, які іноді можуть бути пов'язані семантично, хоча такий зв'язок не є обов'язковим. Так 競走者 /kyōsōsha/ це бегун або плавець, в той час як 競争者 /kyōsōsha/ позначає конкурента. Обидва ці слова скоріше за все стосуються тематики спорту і в такому випадку їх буде важко розрізнити. З такими словами 水蒸気 /suijōki/ (гідролітак) та 水上機 /suijōki/ (пара) подібної ситуації не виникне.

Найбільш розповсюдженою варіацією є комбінація з двох ієрогліфів. Величезний відсоток не лише омофонів, але й слів японської мови в цілому має таку структуру, що також несе за собою певні складнощі. Такі слова бувають як синонімічні, так і антонімічні за значенням. Вони можуть вживатися в межах однієї сфери або ж у найрізноманітніших, враховуючи також різні стилі мови. Саме з цією структурою омофонів виникає найбільший ризик непорозумінь та некоректної обробки інформації усно, адже для одного читання може бути до кількох десятків графічних варіацій, і всі вони можуть мати абсолютно вдмінне значення. Крім того, аналізуючи морфологічні властивості шару канго, про які ми вказували вище, стає зрозуміло що від іменникової сполуки часто можна утворити дієслово, рідше прикметник. До прикладу 掃除 /sōji/ (прибирання) та 掃除する /sōjisuru/ (прибирати); 大事 /daiji/ (важливе) 大事な /daijina/ (важливий).

Загалом прикладів омофонів такої структури можна навести дуже багато. Візьмемо читання «kyōka». На письмі його варіантами будуть такі слова як 教科 /kyōka/ (шкільний предмет), 教化 /kyōka/ (цивілізація), 狂歌 /kyōka/ (сатиричний вірш) і 教課 /kyōka/ (урок). Серед цих лексичних одиниць переважно ті, що зустрічаються у повсякденному мовленні. Є і більш вузьких напрямків: 狂歌 /kyōka/ являє собою літературний термін. Або ж читання «kaiki»: 回帰 /kaiki/ (регресія), 会期 /kaiki/ (сесія; засідання), 怪奇 /kaiki/ (чудо), 快気 /kaiki/ (гарний настрій), 回忌 /kaiki/ (річниця смерті). Як бачимо, здебільшого омофони даної структури є іменниками. Омофони можуть мати різну кількість канджі залежно від верхніх (китайських) читаннях їх у

сполуках. Все ж слід зауважити, що однакова кількість ієрогліфів у обох лексичних одиницях не є умовою чи правилом. Тобто, омофони можуть звучати ідентично та мати в собі однакову кількість мор (так званих складів у японській мові), але при цьому слова з пари складаються з різної кількості ієрогліфів. Прикладами є 柿 /kaki/ (хурма) та 牡蛎 /kaki/ (вустриця). Або 雲 /kumo/ (хмара) та 蜘蛛 /kumo/ (павук). 牡蛎 /kaki/ та 蜘蛛 /kumo/ здавна мають подібний запис і керуючися тим, що японці на початку їхнього ознайомлення з китайською писемністю підбирали ієрогліфи для запису своїх слів під фонетику власної мови, маємо окремі слова з двох канджі, що не є сполуками. Натомість у парі 薄い /usui/ (тонкий) і 雨水 /usui/ (дощова вода) друге слово складається з двох окремих ієрогліфів 雨 /ame/ (дощ) та 水 /mizu/ (вода) і вже безпосередньо є сполукою, складові якої читаються за верхніми читаннями згідно загальноприйнятих правил у мові.

Існують і такі омофони, у яких один з пари або більше можуть не мати у собі ієрогліфів. Проте на звучанні це, вочевидь, жодним чином не відображується. Такі лексичні одиниці записуються силабічними абетками і можуть представляти собою різні частини речення. На письмі їх розрізнення не становить жодних перешкод, адже символи хірагани та катакани з канджі сплутати неможливо. У ситуаціях усного мовлення проблеми розрізнення таких омофонів усе ж можуть мати місце, особливо якщо ці слова належать до однієї і тієї ж частини мови. Наприклад такі слова як 土台 /dodai/ та どだい /dodai/, де перше є стандартною ієрогліфічною сполукою з двох канджі та позначає «фундамент», а друге записується хіраганою і має значення «абсолютно» у розмовному стилі японської мови. Уже представлене вище дієслово 寝る /neru/ (спати) складає пару з омофоном ネル (фланель), який записується катаканою. Доволі рідкісним і нетиповим випадком є наступний приклад: 典範 /tenpan/ (норма) та 天パン /tenpan/ (жаровня). Друге слово складається з ієрогліфа 天 /ten/ (небо) та запозиченого з англійської パン /pan/ (сковорідка), відповідно записаного катаканою.

Існують також варіанти слів, у яких читання одного ієрогліфа повтрюється двічі, і щоб не писати один і той самий канджі знову, у японській мові використовують спеціальний значок 々 /odoriji/ *одорідзі*. Так сам по собі 少 /shō/ (трохи) за верхнім читанням перетворюється на 少々 /shōshō/ (трохшечки). Подібні слова також є омофонами, адже до прикладу ієрогліфічна сполука 商相 /shōshō/ (міністр торгівлі) має таке ж читання.

З одного боку можна звернутися і до слів серед шару гайрайго з однаковим звучанням але відмінним значенням, так як походження лексичних одиниць цього шару це фактично запозичення з різних мов. Так スロ /sūro/ матиме два відмінних значення: 1) від англійського *slow*, тобто «повільний», 2) від дієслова *throw* зі значенням «кидати». Однак у першому розділі ми вже з'ясували, що такі слова є омографами а не омофонами, тому що окрім типових на перший погляд для омофонів характеристик вони пишуться однаково.

Усі перелічені вище приклади підтверджують той факт, що за структурою омофони в японській мові можуть мати перелік певних особливостей у графічних варіаціях їхнього запису в залежності від походження лексичної одиниці та її функціонування у мові.

2.2. Семантична та функціональна класифікації омофонів у японській мові

За такої великої кількості дефініцій омофонів та варіантів їхнього написання абсолютно необхідним та логічним є питання їх впорядкування, тобто класифікацій. Причини для цього дійсно вагомі, адже такі лексичні одиниці цілком плутають багатьох перекладчів і мовознавців тож потребують певного розподілу.

Англійський лінгвіст Кейт Барс (2015) вважає, що слова японської мови поділяються на чотири основні групи згідно їх класифікацій за звучанням і написанням: *омографічні омофони*, *гетерографічні омофони*, *омографічні гетерофони* та *гетерографічні гетерофони* (с. 31). На його думку перша категорія відзначається однаковим звучанням та написанням. Друга є тотожною загальноприйнятому визначенню омофонам, так як вона характеризується

однаковим звучанням, але написання слів абсолютно різне. У третій категорії слова пишуться ідентично, проте звучання різне. Остання представляє собою відмінне і написання, і звучання. З попереднього розділу нам уже відомо, що це доволі загальний нарис класифікацій таких лексичних одиниць.

Говорячи про омофони з більшою конкретикою, Комісаров і Комарницька (2012), які займалися дослідженням цього та багатьох інших явищ японської мови, для класифікації даних слів пропонують два основні критерії – семантичний та функціональний (с. 141). Послугуючися їхніми науковими дослідженнями, виділимо дві класифікації, від яких будемо відштовхуватися в подальшому, а саме відповідно семантичну та функціональну, які в свою чергу поділяють на групи.

Семантика, як відомо, вказує на значення слів, тож за цим критерієм визначають їхні подібності або відмінності за рахунок близькості чи віддаленості змісту закладеного в лексичних одиницях. Омофони за даною класифікацією в свою чергу можна поділити на три групи:

1. Абсолютно розбіжні за значенням, тобто такі, у яких спільні значеннєві семи відсутні. Крім того, звернувшись до питання структурних особливостей омофонів, цілком логічно буде зауважити, що ця група є найчисельнішою. До неї відносимо слова непов'язаних між собою семантичних полів, які можуть рідко або зовсім не перетинатися в рамках певної тематики. Наприклад: 共助 /kyōjo/ (повсякденність) і 狂女 /kyōjo/ (божевільна). Навряд чи ці два слова зустрінуться в одному реченні, принаймні без контекстуальної на те доречності.

Однак, не зайвим буде пригадати, що найбільший конфуз у використанні та сприйнятті таких омофонів на слух відбувається в рамках їх приналежності до однієї частини мови, навіть якщо слова семантично між собою не пов'язані. Особливо ця проблема доволі поширена для тих, хто не є носієм японської мови. Розглянемо на прикладі слів 単価 /tanka/ (роздрібна ціна), 担架 /tanka/ (санітарні ноші) і 炭化 /tanka/ (карбонізація). Підставивши будь-яке з них у речення можна відслідкувати як радикально змінюється його значення: 新しい単価/担架/炭化が有効になる日付を教えてください /atarashī tanka/tanka/tanka ga yūkō ni naru hizuke o oshiete kudasai/ – (Повідомте, з якої

дати набуде чинності нова роздрібна ціна/санітарні ноші/карбонізація). Зрозуміло, що варіант 単価 /tanka/ є найбільш прийнятним у даній ситуації.

Прикладів омофонів цієї групи можна навести дійсно багато і загалом вони будуть стосуватися чисельної кількості іменників і лише потім дієслів та інших частин мови. Структурно такі омофони можуть складатися з будь-якої кількості канджі, починаючи з одного і доходючи до чотирьох. 功 /kō/ (досягнення), 坑 /kō/ (шахта), 候 /kō/ (сезон) і 公 /kō/ (лорд, князь). Або 齒 /ha/ (зуб), 刃 /ha/ (лезо), 葉 /ha/ (листя) та 羽 /ha/ (пір'я). 炭 /sumi/ (деревне вугілля), 墨 /sumi/ (чорна туш) і 隅 /sumi/ (внутрішній кут). Також 洞 /dō/ (тулуб; фюзеляж), 堂 /dō/ (зала; храм) та 銅 /dō/ (мідь).

Звісно, складові рядів омофонів варіюються у структурі та між собою можуть мати різну кількість канджі в кожному слові. Як от слова 胤 /tako/ (змій) і 胼胝 /tako/ (пухир). Чи 等々 /tōtō/ (і так далі) та 到頭 /tōtō/ (врешті рещт). 牙 /kiba/ (клик) й 騎馬 /kiba/ (їзда верхи). Також такі іменники як 吉 /kichi/ (щастя), 基地 /kichi/ (військова база) та 危地 /kichi/ (небезпечний стан). Або омофон з пари не містить канджі взагалі і записується каною: ホテル /hoteru/ (готель) і 火照る /hoteru/ (червоніти).

Уже неодноразово ми зверталися до слів шару лексики канго, адже саме вони є чи не основою даної групи. Наведемо кілька прикладів: 朝刊 /chōkan/ (ранкова газета) і 長官 /chōkan/ (директор; міністр (у США)). Це абсолютно різні слова, однак іноді і їх легко можна уявити разом в одному реченні без суттєвих проблем для сприйняття: 毎日長官は朝刊を読んでいます – /mai nichī chōkan wa chōkan wo yonde imasu/. У перекладі маємо «Щодня директор читає ранковий випуск газети». Наврядчи хтось зрозуміє це речення інакше навіть без ієрогліфів перед очима. Так само, скажімо, зі словами 注意 /chūi/ (увага) і 中尉 /chūi/ (старший лейтенант). あの中尉はいつも他の軍人に注意した – /ano chūi wa itsumo hoka no gunjin ni chūishita/ (Той старший лейтенант завжди звертав увагу на інших військових).

А от у випадку з двома кольорами 紅色 /kōshoku/ (червоний) і 黄色 /kōshoku/ (жовтий) дуже складно було б зрозуміти, який саме має на увазі мовець. Тому краще буде використати неомофонні варіанти 赤い /akai/ або 赤色 /akaïro/ для червоного та 黄色 /ki'iro/ для жовтого. Також можуть ввести в оману слова 厩舎 /kyūsha/ (конюшня) та 鳩舎 /kyūsha/ (голуб'ятня). І хоча другий ієрогліф 舎 /sha/ (будівля) співпадає, що може вказувати на деякий семантичний збіг, все ж за значенням ці слова відмінні, тому що йдеться про зовсім різних тварин.

Проте в основному такі омофони не переплутати: 町名 /chōmei/ (назва міста/вулиці) і 長命 /chōmei/ (довге життя), 地誌 /chishi/ (топографія) та 智齒 /chishi/ (зуб мудрості), 縁戚 /enseki/ (родичі) й 円石 /enseki/ (булижник), 策動 /sakudō/ (махінації) та 索道 /sakudō/ (канатна дорога). Навіть чотири слова з ідентичним читанням /fuka/ не становитимуть труднощів так як вони вживаються у зовсім різних сферах: 負荷 /fuka/ (груз; електричний заряд), 孵化 /fuka/ (інкубація), 鱧 /fuka/ (акула) та 賦課 /fuka/ (оподаткування).

Серед дієслів також існує чимало прикладів. Наприклад 咲く /saku/ (квітнути) та 割く /saku/ (розколювати; розділяти), або 向ける /mukeru/ (направляти) й 剥ける /mukeru/ (полущитися), 怒る /okoru/ (гніватися) і 起こる /okoru/ (відбуватися). Так як від них у тому числі залежить сенс речення, їхнє використання потребує пильності.

Розглянемо на прикладі речення 姉は犬をかいました – /ane wa inu wo kaimashita/. На місці записаного хірагагою слова можемо підставити два ідентичних за читанням 買いました /kaimashita/ (купила) і 飼いました /kaimashita/ (погодувала тварину). Тож переклад може варіюватися в залежності від нашої уяви: 姉は犬を買いました /ane wa inu wo kaimashita/ – Старша сестра купила собаку. Або 姉は犬を飼いました /ane wa inu wo kaimashita/ – Старша сестра погодувала собаку. Граматично та стилістично обидва варіанти мають місце у мовленні, тут нам розібратися допоможе хіба що контекст.

Однак у більшості випадках уникати таких подібностей допомагають граматичні частки (такі як が, に, を) та перехідність/неперехідність дієслів. Відповідно до таких правил дієслова приймають певну граматичну форму і, як наслідок, речення має доволі чіткий сенс.

Навіть якщо ми візьмемо до уваги таке читання як /toku/, яке має кілька варіантів написання та значень, а саме: 解く /toku/ (розв'язувати; розбирати), 説く /toku/ (пояснювати; переконувати) і 溶く /toku/ (розчиняти), ми зможемо визначити про що йдеться. Прикладами є і слова з розповсюдженим читанням /iru/: 居る /iru/ (бути), 要る /iru/ (потребуватися), 炒る /iru/ (смажити) та 射る /iru/ (стріляти). Вірогідність того, що їх можна сплутати доволі низька, оскільки семантична різниця очевидна.

Як можна побачити, в основному ієрогліфи в омофонах цієї групи відмінні та не несуть в собі жодного спільного семантичного прояву, що і є головною та характерною для таких рисою.

2. Наступна група являє собою омофони, які мають збіг на рівні семантики, проте лексичне забарвлення або обсяг значення різняться. Слова цієї групи вже частіше перетинаються в рамках контексту, адже на перший погляд може здаватися, що вони частково мають синонімічне значення. Саме за цієї причини у 2013 році було організоване засідання Підкомітету японської мови Культурної ради, де японськими науковцями підіймалося питання використання таких омофонів у повсякденному житті з можливістю взаємозаміни або ж чіткого розрізнення значень цих слів та їхнє використання відповідно до належної ситуації.

Наприклад слова 油 /abura/ та 脂 /abura/. Перше характеризує жир у значенні нафти або рослинної олії, друге – жир тваринний, тобто сало. Або ж іменники 皮 /kawa/ й 革 /kawa/ – обидва перекладаються як «шкіра». Однак відмінність між ними суттєва: 皮 /kawa/ це шкіра або шкірка живої істоти, також можливе у значенні «шкарлупа», в той час як 革 /kawa/ про шкіру оброблену як матеріал.

Серед дієслів набагато більше таких омофонів, які потрібно вміти розрізняти за смисловим забарвленням, оскільки вони будуть недоцільними у складі тих чи інших речень. До прикладу 立つ /tatsu/ у значенні стояти прямо, вставати, ставити себе у певну ситуацію, використовуватимемо до людей. 建つ /tatsu/ будувати (ставити) будівлі, країни тощо. Також це слова 押す /osu/ й 推す /osu/ (тиснути). Вживаючи 押す /osu/ ми тиснемо, застосовуючи фізичну силу: ボタンを押す /botan wo osu/ (тиснути на кнопку). З 推す /osu/ ми використовуємо тиск як рекомендацію, чи щоб просунути щось: 計画を推す /keikaku wo osu/ (просувати план).

Дієлова 切る /kiru/ і 斬る /kiru/ можна перекласти як «різати». Проте коли ми використовуємо 切る /kiru/, то маємо на увазі різати щось ножем (наприклад овочі) або ножицями. Можливо також розрізати якийсь зв'язок у переносному значенні. 斬る /kiru/ у свою чергу має відтінок певної жорстокості, так як його можна перекласти як «ранити ножем» або «гостро критикувати».

Деякі прикметники також відносяться до другої групи. Як от 妖しい /ayashii/ (загадковий) і 怪しい /ayashii/ (підозрілий). Слова 柔らかい /yawarakai/ (м'який/ніжний) та 軟らかい /yawarakai/ (м'який за текстурою). Часто викликають плутанину 熱い /atsui/ (гарячий) та 暑い /atsui/ (спекотний), так як друге слово описує лише повітря та погоду.

Доволі типова для семантичного збігу ситуація з тими парами омофонів, де один або більше ієрогліфів однакові або принаймні схожі за значенням і відрізняються смисловим відтінком. Так сталося, у словах 原型 /genkei/ (першопочаткова форма) й 原形 /genkei/ (прототип). Звернімо увагу на другі ієрогліфи у цих словах – 型 /kata/ (тип) 形 і /kata/ (форма), які також окремо можна віднести до даної групи. Ієрогліф 原 /gen/ (фундаментальний) пристуній в обох сполуках.

Наведемо ще один приклад зі словами 外海 /gaikai/ (відкрите море) і 外界 /gaikai/ (зовнішній світ). Враховуючи те, що Японія є островною країною, 外海 /gaikai/ також використовується у значенні «закордоном» і здавна позначає будь-які землі за межами Японії. Тому в цілому це слово багато в чому схоже з 外界 /gaikai/, що також описує фізичний світ.

Подібне можна сказати і про лексичні одиниці 威力 /iryoku/ (потужність; влада) та 偉力 /iryoku/ (велика сила). Другий ієрогліф в обох словах 力 /chikara/ перекладається як «сила». Слова 無期 /muki/ (безстроковий) і 無機 /muki/ (необмежений) містять у собі префікс 無 /mu/, який характеризує певну відсутність чогось.

Однак до цієї групи можна віднести і менш очевидні пари омофонів, які на перший погляд не мають очевидних спільних семантичних рис. Це слова на кшталт 強震 /kyōshin/ (сильний землетрус/поштовх) і 共振 /kyōshin/ (вібрація; резонанс). Або 潮 /shio/ (приплив ранковий) і 汐 /shio/ (приплив вечірній). Схожі навіть візуально 中 /naka/ і 仲 /naka/, які можна перекласти як «середина», усе ж вживаються у різних сенсах. 中 /naka/ про фізичний простір, в той час як 仲 /naka/ описує внутрішній світ людини.

За рахунок обмеженої кількості таких омофонів із фіксацією на письмі відмінними ієрогліфами, способом для вирішення такої незручності для перекладачів є доволі банальний але необхідний підхід їхнього вивчення відповідно до смислових відтінків цих слів, звертаючи також увагу на сталі словосполучення з ними.

Комарницька та Комісаров також пропонують відносити до цієї групи омофони, які є безпосередньо тотожними, та слова з категорій спеціалізованої лексики разом з їхніми відповідниками з мови повсякденного користування, яка поширена серед представників усіх верств суспільства. Однак ми не приділяли таким словам багато уваги.

3. Третя група містить у собі омофони з тотожним значенням, тобто такі, що можуть бути взаємозамінними, але графічний варіант цих слів суттєво відрізняється і часто не має нічого спільного навіть у так званій семантиці ієрогліфів, якими ці лексичні одиниці написані. Слід зазначити, що фактично омофонічні одиниці, що належать до цієї групи є синонімами, тобто їх називають 同音類異議 /dōonrui'igigo/ (омофоно-синоніми) (Комарницька & Комісаров, с. 142). Ця група не є чисельною, але особливо цікава тим, що написання одних і тих самих слів як омофонів, які до того ж суттєво збігаються за значенням, можуть вказувати на безпосередню варіативність в межах запису лексичних одиниць у японській мові. Тому буде доречним зауважити, що у деяких текстах або за бажанням автора може зустрічатися будь-який з варіантів.

Розглянемо на прикладах: 寂しい /sabishii/ (самотній) та 淋しい /sabishii/ (самотній). На сьогоднішній день варіант 淋しい /sabishii/ майже вийшов з ужитку та не з'являється на письмі. За таких умов його без перешкод замінив інший канджі 寂しい /sabishii/. Різниця між цими варіантами більше не розрізняється, якщо не брати до уваги історичні особливості розвитку японської писемності.

Подібна ситуація постає зі словом «дорога», для позначення якого існує три ієрогліфи: 道 /michi/, 路 /michi/ та 途 /michi/. Перший канджі майже витіснив два інших. Серед слів з подвійним значенням 鋤 /suki/ та 犁 /suki/ (лопата; плуг) перший ієрогліф також замінив другий варіант і тепер запис 犁 /suki/ у відповідному перекладі майже не знайти. Подібне з прикметником 碌な /rokuna/ (задовільний) раніше записувався тепер уже дуже рідко використовуваним 陸な /rokuna/.

Іменник «самка» у японській мові на період сьогоднішнього записується ієрогліфом 雌 /mesu/, однак раніше використовували іще мінімум дві варіації – 牝 /mesu/ і 牴 /mesu/. Це ілюструє і слово з літературного стилю 軀 /mukuro/ (мертве тіло), яке досі може записуватися 骸 /mukuro/, а ще раніше мало запис 身 /mukuro/.

Цікаво, що в сучасній японській 身 /mukuro/ використовують у значенні просто «тіло», жодним чином не мертвого.

Зазначимо, що певні форми слів не обов'язково зникають. Наприклад, рослина під назвою «міскантус китайський» 茅 /kaaya/ замість 萱 /kaaya/, адже у книгах пов'язаних з ботанікою будуть присутні обидва варіанти. Лексичні одиниці 商人町 /shōninmachi/ і 商人街 /shōninmachi/ (торгівельна вулиця) цілком ідентичні, за відмінністю останнього в них ієрогліфа. Однак 町 /machi/ й 街 /machi/ не рідко заміняють одне одного.

Дієслова цієї групи також, безумовно, стосуються. До прикладу для 断つ /tatsu/ (розрізати; припиняти) можливий запис як 絶つ /tatsu/, в той час як застарілим варіантом є 断つ /tatsu/. Аналогічно з 濯ぐ /susugu/ (полоскати) і архаїчним записом 雪ぐ /susugu/. Також 得る /eru/ та 獲る /eru/ (отримувати; розуміти). Дієслова 乞う /kō/ і 請う /kō/ (просити). 試す /tamesu/ (випробовувати) і застарілий відповідник у даному сенсі 験す /tamesu/. Цікавими також є словоформи 染み渡る /shimiwataru/ і 滲み渡る /shimiwataru/ (проникати всередину).

З одного боку, розглядаючи графіку та систему письма мови, ці слова є різними та кожен варіант має право на самостійне, індивідуальне вживання. Проте, поглянувши на них з точки зору стилістики та семантики, стає зрозуміло, що вони можуть вживатися заміняючи одне одного згідно стилістичного забарвлення, історичного розвитку мови (наприклад коли один канджі вважається застарілим) або ж банально згідно сприйняття мовця, який скоріше за все керується своїми звичками та власним розумінням цих лексичних одиниць. Зрештою, рекомендується обирати один більш сучасний варіант, відкидаючи другий як не актуальний.

Наступний так званий функціональний критерій позначає лексичні одиниці в дії та способи їхнього використання у мові та мовленні. Вони поділені за відповідними характеристиками серед яких основними є їх можливість функціонувати в межах одного експресивного або функціонального стилю, а також

приналежність до сфер вжитку певних слів окремими групами суспільства, часто вузькопрофільними спеціалістами, або всіма його членами незалежно від соціального статусу, професії, віку тощо. До прикладу це стосується варіацій лексики за відповідними до бажаних стилів вимогами. Здебільшого, омофони у цій класифікації будуть представлені іменниками. Отже, за цим критерієм виділяємо дві групи:

1. Омофони, які не вживаються в межах одного стилю або сфери. Такі слова легко розрізнити оскільки омофони цієї групи включають в себе відмінні стилі та категорії лексики, які майже ніколи не перетинаються в контексті. Тож проблематика їхньої подібності зведена до мінімуму.

Наприклад слова 道家 /dōka/ (даос) і 道歌 /dōka/ (дидактичний вірш). 道家 /dōka/ функціонує в межах релігійної лексики, в той час як 道歌 /dōka/ являє собою літературний термін. 腹背 /fukuhai/ (між двох вогнів) є фразою книжного стилю, 復配 /fukuhai/ (відновлення виплати дивідендів) – сфери фінансів, тобто економічна лексика. 演武 /enbu/ (демонстрація бойових мистецтв) – книжний стиль, 閻浮 /enbu/ (Джамбудвіпа) – буддійська лексика. 不易 /fueki/ (незмінність) – книжний стиль, 賦役 /fueki/ (трудова повинність) – історична лексика. 発効 /hakkō/ (набуття чинності) – юридична лексика, 薄光 /hakkō/ (слабке світло) – книжний стиль. 珪岩 /keigan/ (кварцит) – геологічна лексика, 慧眼 /keigan/ (проникливість) книжна лексика. Загалом помітно виділяється певна закономірність щодо величезної кількості виразів книжної лексики, тобто літературного стилю. Це свідчить про те, що японська літературна мова має значну кількість художніх варіацій. Більш детально це відобразиться в наступній групі.

Слів, які стосуються інших сфер та різних спеціалізацій також чимало. Наприклад 不凍 /futō/ (незамерзаючий) – технічна лексика, 不等 /futō/ (неконгруентність) – математична лексика. 酵素 /kōso/ (фермент) – біологія, 控訴 /kōso/ (апеляція) – юридична лексика. 禰宜 /negi/ (жрець) – синтоїстська лексика, 葱

/negi/ (цибуля-батун) – ботаніка. 教官 /kyōkan/ (викладач) – загальна лексика, 經卷 /kyōkan/ (сутри) – буддійська лексика. 樟腦 /shōnō/ (камфора) – хімія, 笑納 /shōnō/ (прийняти з прихильністю) – ввічливий стиль. 調/chō/ (розмір вірша) – літературний термін, 超 /chō/ (супер-) – сленг. 炎症 /enshō/ (запалення) – медична лексика, 遠称 /enshō/ (дистальний займенник) – лінгвістика. 景 /kei/ (пейзаж) – книжна лексика, 卿 /kei/ (Ви) – епістолярний стиль.

2. На відміну від першої, до другої групи відносимо ті омофони, які вживаються в однакових сферах або стилях. Вони безперешкодно та ефективно функціонують між собою. Проте, з огляду на те, що в межах одного контексту вони можуть зустрічатися часто, це вказує на достатньо високу ймовірність складнощів у сприйнятті їх на слух та розрізненні.

До прикладу 長生 /chōsei/ (довголіття) та 長逝 /chōsei/ (оконання). Обидва слова належать до книжного стилю, але різниця у їхньому значенні колосальна. 風光 /fūkō/ (мальовничий пейзаж) і 風向 /fūkō/ (напрямок вітру) теж представляють собою книжний стиль. Лексичними одиницями цього стилю також є: 炎暑 /ensho/ (пекуча спека) і 艷書 /ensho/ (любовний лист), 不貞 /futei/ (зрада в коханні) і 不逞 /futei/ (непокора), 悲報 /hihō/ (сумна звістка) і 秘宝 /hihō/ (скарб), 競売 /keibai/ (аукціон) і 啓培 /keibai/ (навчання та виховання), 巨資 /kyoshi/ (великий капітал) і 举止 /kyoshi/ (манери), 救世 /kyūsei/ (порятунок світу) і 急逝 /kyūsei/ (раптова смерть). Як і було зазначено вище, дані приклади ілюструють розмаїття слів у межах книжного стилю, так як він містить у собі багато омофонічних пар.

Інші стилі та сфери частково поступаються попередньому кількістю, однак точно не факту присутності та функціонування у них омофонів, що можуть заплутати. Наведемо приклади з мілітарної лексики, де в даних випадках основну роль виконує ієрогліф 軍 /gun/ (військо; армія): 軍医 /gun'i/ (військовий лікар) та 軍衣 /gun'i/ (військовий одяг). Також 軍港 /gunkō/ (військовий порт) і 軍功 /gunkō/

(військовий подвиг). Або іще 軍政 /gunsei/ (військова адміністрація) й 軍制 /gunsei/ (воєнна організація).

Загалом і серед інших сфер та стилів прикладів можна навести достатньо. Тому ми обмежимося наступними зазначивши, що в кожній легко знайти як мінімум пару омофонів: 水星 /suissei/ (Меркурій) та 彗星 /suissei/ (комета) належать до астрології. 噴石 /funseki/ (копроліти) й 糞石 /funseki/ (вулканічний попіл) – геологія. 高祖 /kōso/ (засновник династії) та 皇祚 /kōso/ (престол) – високий стиль.

Для ефективного вживання таких омофонів дійсно потрібно продумати свої речення так, щоб це не призвело до непорозумінь, адже у цьому і полягає основна проблема офонів у японській мові. Саме тому перед науковцями сьогодні стоїть питання полегшення сприйняття омофонів на слух у рамках усіх можливих контекстів. Однак така проблема усе ж торкається переважно іноземців, а не носіїв.

Висновки до Розділу 2

Проаналізувавши структуру омофонів, ми навели приклади її різноманіття та показали, що як правило основою таких слів є ієрогліфи та їхні сполуки. Крім того, існує значна кількість лексичних одиниць, які записуються силабічними абетками – хіраганою та катаканою. Така варіативність писемності формує великий пласт омофонів, особливо серед таких одиниць багато іменників.

Також ми навели приклади класифікацій за семантичним та функціональним критеріями, оскільки така велика кількість омофонів потребує певного поділу для подальшої роботи з ними. Це допомогло нам виявити їхні семантичні особливості та побачити, що деякі з них збігаються за значенням і навіть є взаємозамінними. Натомість, головною особливістю більшості омофонів залишається їхня незбіжність за значенням.

Функціональний критерій демонструє роботу омофонів та їх взаємодію з іншими словами в межах певних стилів і сфер функціонування. Особливо багато прикладів вдалося виявити в книжному стилі, що є прямим доказом різноманітності японської літературної мови та її безпосереднього впливу на мову і дотепер.

ВИСНОВКИ

У даній курсовій роботі нами було проаналізовано певну кількість омофонів у японській мові шляхом визначення джерел їхнього походження, специфіки структури та особливостей класифікування відповідно до здобутків сучасних лінгвістів. У ході нашого дослідження ми дійшли висновку, що основні причини проблематики використання омофонів полягають у їх ідентичному звучанні, абсолютно різному написанні та, здебільшого, відмінній семантиці, що часто призводить до зміни значення усього висловлювання та особливо відображається в усному мовленні. Приймаючи до уваги дані спостереження, було наведено приклади та проілюстровано те, як омофони поведуть себе в рамках контексту.

Також ми врахували та підтвердили той факт, що японська мова містить багато омофонічних одиниць за рахунок історичного розвитку її писемності та лексики, фонологічних характеристик і постійного розвитку та проникнення у мову слів іншомовного походження, що сприяє розширенню уже існуючих шарів лексики, а саме ваго, канго і гайрайго, шляхом звукової та графічної трансформації цих лексичних одиниць. Вони приймають зручні для носіїв японської мови риси та фонетичні властивості, що є підґрунтям для виникнення нових омофонічних одиниць. Це також є прямою вказівкою на культурологічні особливості японців та їхнє оригінальне бачення власної мови.

Крім того, навівши різноманітні приклади омофонів, які функціонують у багатьох стилях та сферах, а також мають семантичні збіги та/або протилежності, ми показали, як вони можуть перешкоджати доступному та чіткому декодуванню інформації в рамках невизначеного контексту або безконтекстуальної мовленнєвої картини. Це допомогло нам краще дослідити наявність в системі омофонів таку особливість як омофоно-синонімія, що на перший погляд не є характерною рисою для омофонів як таких, однак, ми показали наскільки такі лексичні одиниці розповсюджені та існують і досі, не дивлячись на той факт, що більшість із них вживається доволі рідко або вийшла з ужитку взагалі, залишаючи лише графічні варіанти, які також іноді сприяють плутанині для фахівців. Особливо й до сьогодні

маємо відображення впливу літературної мови та книжного стилю на сучасну лексику, яка частково закарбувалася у загальному стилі та може використовуватися у повсякденному вжитку.

Було з'ясовано, що провідну роль у омофонічних одиницях відіграють їх графічні відповідники, тобто ієрогліфи, які в цілому є унікальною складовою японської мови та писемності. Це відображається у так званій семантиці ієрогліфів та прямо вказує на те, наскільки значущим є кожен елемент у канджі, завдяки чому ми можемо відслідкувати приналежність певних лексичних одиниць до сфер їхнього функціонування та чи належать вони до однієї і тієї ж групи загалом. Таким чином можемо підтвердити, що те, як записані омофони, є своєрідним індикатором для їхнього розрізнення та розмежування у ситуаціях, коли ми не можемо відстежити їхню семантичну подібність або абсолютну відмінність в межах усного мовлення. І хоча в ході історії розвитку японської писемності були пропозиції відмовитися від ієрогліфів, і сьогодні ми розуміємо, наскільки їхнє функціонування у японській мові важливе та, по суті, не піддається заміні з точки зору особливостей та міцого зв'язку з семантикою лексичних одиниць.

Загалом явище омофонії у японській мові за правом можна назвати унікальним, враховуючи те, що в цілому воно не заважає японцям у повній мірі користуватися своєю рідною мовою, адже вони навіть не замислюються про надання великого значення подібним лексичним одиницям. Натомість, омофони представляють певні труднощі для людей, що не є носіями японської мови. Такі одиниці потребують подальшого вивчення та залучення різноманітних підходів з метою полегшення їхнього сприйняття та стимуляції максимально ефективного їх використання усіма мовцями. Вищенаведені чинники ілюструють омофонію як складний для осягнення феномен японської мови, який не можна ігнорувати в процесі її опанування. Навпаки – він є цікавим для аналізу можливих варіацій лексичних одиниць, їхньої взаємодії в межах тексту та демонструє їх різноманіття вибору. Не вийняток, що деякі японці також припускаються помилок у використанні омофонів, що скоріше є результатом їхньої звички не надавати великого значення цим словам як перешкоді для того щоб легко оперувати рідною мовою. Подібні

дослідження у сучасній японській лінгвістиці усе ще час від часу проводяться, адже проблема омофонії не є цілком урегульованою.

Ми вважаємо, що розуміння та навичка правильного використання омофонів є одним з ключових аспектів на шляху до поняття японської мови як такої, її професійного використання та задіяння у всіх можливих сферах і, безумовно, сприйнятті та обізнаності у комунікаційних особливостях на шляху до майстерного оволодіння даною мовою. Саме тому, омофони та їх особливості не можуть бути проігноровані фахівцями, які досліджують, вивчають або працюють з японською мовою.

要約

この研究では、日本語の同音異義語の意味的特徴と構造的特徴であります。

日本語には同音異義語が多いです。その言葉は、耳で聞いた時の発音は同じでも、書き方と意味は完全に異なります。その場合、そのような単語の例と分類を示しました。さらに、同音異義語の起源も示しました。

日本語には同音類義語もありますが、その数は多くではないので、私たちはそれらについて詳しく書きませんでした。

この研究をして、分かったこと：

日本人は同音異義語をほとんど間違えませんが、外国人は全部の単語が時々理解できません。それで、その言葉を区別するためにコンテキストが必要です。

この研究の結果は、人々が同音異義語の正しい使い方をよりよく理解するのに役に立つと思います。

キーワード：同音異義語、同音類義語、コンテキスト。

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Аністратенко, Л.С. (2016). Явища полісемії та омонімії у японській літературознавчій термінології. *Вісник КНУ*, 1(23). 6-10 с.

Асадчих, О.В. (2017). *Методична система інтегрованого навчання майбутніх філологів японського академічного мовлення*. (Дис. канд. пед. наук). Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ.

Демська, О., & Кульчинський, І. (1996). *Словник омонімів української мови*. Львів: Фенікс.

Комарницька, Т.К., & Комісаров, К.Ю. (2012). *Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс* (Т. 1, с. 138-145). Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.

Пирогов, В.Л. (2013). Роль ієрогліфів у концептуалізації мовної картини світу японців. *Мовні і концептуальні картини світу*, 45. 90-95 с.

Селіванова, О.О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*. Полтава: Довкілля-К.

Селіванова, О. О. (2006). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К.

Barrs, Keith (2015). Errors in the use of English in the Japanese linguistic landscape. *Cambridge: Cambridge University Press*. Volume 31: Part 4. P. 31

Crystal, D. (2008). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics 6th edition*. Blackwell Publishing Ltd.

Enomoto, Naruki (1998). *A Lexico-semantic Study on the Synonyms and Polysemy of Seven Japanese Visual Verbs*. (Master's sub-thesis). The Australian National University of Canberra, Canberra.

Japanese dictionary. Retrieved from <https://jisho.org/>

Murakami, Jin'ichi, Hotta, Haseo (2011). Japanese Speaker-Independent Homonyms Speech recognition. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 27. Pp. 306 – 313.

Sato, Yo, Heffernan, K., (2020). Homonym normalisation by word sense clustering: a case in Japanese. The 28th International Conference on Computational Linguistics, Barcelona, Spain. Pp. 3324–3332.

水野 りか、松井 孝雄 (2015). 日本語の同音異義語処理への文脈の影響。中部大学。

関川 富士子 (1995). 同音異義語の失敗談。ベルリン日独センター語学研修部長。

新納 浩幸 (1998). 謝りやすい同音異義語の収集。茨城県日立市中成沢町。

同音異義語の指導 (2017). 日本語教育実践研究 第 5 号。

文化審議会国語分科会 (2013)。「異字同訓」の漢字の使い分け例(報告)。